

særlig evne til å skille mellom kjærlighet og kjønnsdrift, mens mannen er et åndsvesen med evne til å holde kjønn og kjærlighet fra hverandre. JG konstaterer treffende at den idealiserte kvinnen fremstilles «bortom kompleksitet og verklighet» (s. 120).

Det objektive synet på ekteskapet dominerer i kirken. Biskopene vender seg eksplisitt mot en mer subjektiv oppfatning som de mener legger alt for stort ansvar på det enkelte individ. Kvinnens oppgave er å bli mor og føde barn. Den essensialistiske, biologiserende oppfatningen er iøynefallende, og provoserer fram motreaksjoner også innenfor kirken. Dominerende er de imidlertid ikke.

JG peker på et betydelig verdifelleskap mellom kirken og det moderne samfunn på basis av de integrerende trekkene, men konstaterer også at kirken står mer fremmed overfor det individualistiske og emansiperende draget. Men, sier hun, på samme måte som moderniteten er motsigelsesfull, er tradisjonen det også (s. 172).

På 60-tallet (kap. 3) utfordres den tradisjonelle oppfatningen av ekteskapet som objektiv ordning av ekteskapet som en individuell og privat kontrakt. Samfunnsvitenskapen overtar legevitenenskapens hegemoni som forståelsesnøkkel til seksualiteten. En romantisk ideologi kombinert med prevensjonsmidler skaper forutsetninger for en privatisering av seksuallivet. Biskopene holder riktignok fast på hevde vunne synspunkter, men opposisjonen innenfor kirken er tydeligere og fremfor alt mer radikal. Ikke ordningen, men den enkeltes opplevelse og holdninger stilles i sentrum. Likevel fortsetter verdifelleskap fra 50-tallet, for så vidt som ekteskapet fortsatt betraktes som den beste samlivsformen (s. 215).

60-tallet blir nærmest et mellomspill, en transportetappe for å komme fra 50-tallet til 70-tallet (kap. 4). Nå kommer feministteorien på banen og erstatter 60-tallets individorienterte perspektiv med et strukturelt perspektiv der kvinneundertrykkende strukturer fokuseres og kritiseres. Den mannlige dominansen i kirken skal brytes, ikke minst i det offentlige rom. Spesifikt kvinnelige erfaringer blir viktige, samtidig som den generaliserende talen om kvinner og kvinnelig erfaringer også blir problematisert. Kravet om autentisitet er en viktig drivkraft, og JG ser en forbindelse mellom feministteologien og den rolle selvrefleksjon i spiller i moderniteten (s. 259). I debatten om homoseksualitet splittes kirken i et ekskluderende og et inkluderende parti, der det avgjørende er om seksualiteten kobles sammen med reproduksjon eller med allmenne samlivsverdier. Vi ser at partikulære grupper utfordrer modernitetens store og altomfattende fortellinger. Samtidig er det nettopp modernitetens vekt på likhet og individualitet som skaper grobunn for et mindre enhetlig og mer pluralistisk samfunn (s. 295).

Avhandlingen er velskrevet, og JG skal ha ros for en god evne til å fremstille kompliserte teorier på en klar og lettforståelig måte. Hun er velinformert og velorientert når det gjelder det materiale hun undersøker og de teorier hun legger til grunn. JG er også flink til å gjengi andres synspunkter. Hun har organisert sitt stoff på en god måte og analysert det slik at resultatene ikke blir trivielle, selv om de slett ikke alltid er oppsiktsvekkende. Vi står overfor en viktig og vellykket avhandling som mange bør kunne lese med utbytte. De innvendinger som kan rettes mot den avkrefter ikke dette.

Flere steder blir fremstillingen blir litt for pedagogisk og omstendelig. Det blir sammenfatninger av det som allerede er sammenfattet og gjentakelser der JG heller burde ha utdypet sine synspunkter. Særlig avslutningen burde vært mer utfordrende og poengtert, med et tilbakeblikk som også reflekterte over betydningen av de funn som er gjort. Avhandlingens styrke, de mange teoretiske perspektivene, blir også en svakhet. Det blir mange parametre å holde styr på og ikke lett å gå i dybden. JG mister ikke grepet på sitt materiale, men det blir vanskelig for henne å holde fast en linje gjennom alle analysene. Hun må veksle mellom de forskjellige perspektivene, slik at ett perspektiv blir fremhevet i én sammenheng, et annet i en annen.

JG vil være konstruktivist, men hva betyr nå det? Som metodisk posisjon er konstruktivismen uproblematisk, for så vidt som den ikke tar noen påstand om kjønn for gitt, men undersøker dem alle som uttrykk for en bestemt, kulturelt betinget forståelse. Men som ontologisk og erkjennelsesteoretisk posisjon er den langt mer omstridt. Denne diskusjonen går JG ikke inn på, og det er kanskje årsaken til at de lesbiske spiller en så underordnet rolle i fremstillingen? Det må i alle fall være lov å spørre på modernitetens premisser, om ikke bruken av den generaliserende kategorien «homoseksualitet» også er en form for kvinneundertrykking? Skrikende umoderne ville det derimot vært om jeg etterlyste begrepet kjærlighet som analytisk kategori. Det har åpenbart gått av moten, til og med i Lund. Kanskje kan dét også være verd en ettertanke?

Svein Aage Christoffersen

Dominique Janicaud, Jean-Luc Marion, Paul Ricœur et al.: *Phenomenology and the «Theological Turn»: The French Debate*. 245 sid. Fordham University Press, New York 2000. — Ilse N. Bulhof and Laurens ten Kate (eds.): *Flight of the Gods: Philosophical Perspectives on Negative Theology*. 444 sid. Fordham University Press, New York 2000.

Den inom filosofin allt oftare förekommande termen «den teologiska vändningen» har minst två denotationer. Dels refererar den till en specifik utveckling inom den franska fenomenologin under de senaste trettio åren, dels till den vidare trend som visar på ett allt flitigare intresse för teologiska teman hos en avsevärd rad av samtidens ledande filosofer. För den som vill förkovra sig i dessa olika aspekter av den teologiska vändningen föreligger sedan ett drygt år tillbaka två verk att rekommendera, utgivna i skriftserien «Perspectives in Continental Philosophy» vid Fordham University Press. Bakom skriftserien står John Caputo, som under senare år gjort sig ett namn inte minst genom de uppmärksammade Religion and Postmodernity konferenserna vid Villanova University.

Den första boken, *Phenomenology and the «Theological Turn»*, utgör en översättning av två mycket uppmärksammade verk i den franska fenomenologiska debatten, Dominique Janicauds *Le tournant Théologique de la phénoménologie française* från 1991 och antologin *Phénoménologie et théologie* från 1992, där bland andra Paul Ricœur och Jean-Luc Marion medverkar. Dessa två verk ger en mycket god bild av de olika positionerna i den aktuella debatten. Å ena sidan har vi Janicauds kritiska invändning mot fenomenologins successiva teologisering; en fenomenologi trogen sitt ursprungliga program kan inte tillåta sig sådana transcendentia eller metafysiska utsvävningar. Å andra sidan har vi den röst som just ifrågasätter huruvida det är konstruktivt att dogmatiskt följa det program Husserl en gång formulerade; varför låta Husserls mycket tidstypiska avgränsningar av fenomenologin — vilka utesluter många av de fenomen som är av intresse ur ett teologiskt perspektiv — få råda för evigt?

Den andra boken, *Flight of the Gods*, belyser den teologiska vändningen i den mer vida betydelsen. Till de platser där det filosofiska intresset för teologiska frågeställningar varit mycket tydligt under senare år hör Beneluxländerna. Inte minst har Amsterdamfilosofen Hent de Vries bidragit till denna utveckling genom sitt uppmärksammade verk *Philosophy and the Turn to Religion* från 1999. Även *Flight of the Gods* utgör sålunda en översättning, i det här fallet av en rad artiklar författade av framstående filosofer från Belgien och Nederländerna. Det övergripande temat är den starka affinitet som föreligger mellan den typ av postmodern filosofi som idag söker sig tillbaka till teologiska rötter och den negativa teologiska traditionen. I båda fallen har vi ytterst att göra med en skepsis mot människans förmåga att på ett uttömmande sätt fånga verkligheten i sina begrepp. Men detta är inte vägs ände. När man erkänt den radikala ändlighet som är människans lott, då och först då kan man börja

utforska andra vägar — bortom begrepp och vetande — för att sträcka sig mot det transcendentia.

Jayne Svenungsson

Serene Jones: *Feminist Theory and Christian Theology; Cartographies of Grace. Guides to Theological Inquiry*. 214 sid. Fortress Press, Minneapolis 2000.

Feminism har blivit ett modeord i svensk offentlig debatt, dock sällan begrundad som den utmaning det faktiskt innebär att ifrågasätta rådande könsordning. Med kristen teologi förhåller det sig delvis annorlunda. Teologiska grundbegrepp som synd och förlösning hör inte till modetermerna på kultursidorna, utan betraktas snarare som museala föremål, värda respekt som sådana, men knappast värda en reell innehållsdiskussion. Konsekvensen blir att teologin går ett öde till möte ganska likartat det som drabbar feminismen. De utmaningar kristen teologi potentiellt innebär mot det mänskliga livet på jorden försjunkar i glömska.

Mot bakgrund av dessa iakttagelser framstår feministisk teologi som ett förvånande och i högsta grad inopportunt tidsfenomen, långt ifrån niddbilden av en tidsbunden teologisk dagslända. Feministiska teologer stannar sällan vid en politiskt korrekt jämställdhetspolitik, utan borrar på djupet i teoretiskt svåra frågor om könade maktmekanismer i kyrka och samhälle. Men feministiska teologer lämnar inte heller de teologiska grundfrågorna därhän. Ständigt brottas de med frågor om hur kvinnor kan erfara befrielse och finna styrka genom kristna traditioner som samtidigt är genomsyrade av patriarkala antaganden och praktiker. Vari ligger de befriande stråken? Kan kristen teologi befrias från sitt patriarkala arv och hur ska det i så fall gå till?

Serene Jones bok om feministisk teori och kristen teologi är ett exempel på den typ av feministisk teologi jag talar om. Jones är biträdande professor i systematisk teologi vid Yale Divinity School och har specialiserat sig på Calvins teologi, exempelvis genom boken *Calvin and the Rhetoric of Piety* (1995). I *Feminist Theory and Christian Theology* ger hon sig med feministisk teori som arbetsredskap i kast med centrala teman i kristen teologi, som rättfärdiggörelse och helgelse, synd och ecklesiologi.

Till det sympatiska med boken hör de pedagogiska greppen. Jones skriver inifrån en kristen tradition för att bidra till den kyrkliga självreflektionen och hon gör det med hjälp av erfarenheter från både akademi och kyrka. I de teoretiska utläggningarna tar hon hjälp av de diskussioner hon som lärare i feministisk teori fört med sina studenter. Hela framställningen är